

Elena PACEA*

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului – decembrie 2017 - februarie 2018 –

Dreptul la respectarea vieții private și de familie

Art. 8 din Convenție

Hotărârea din 16 ianuarie 2018

Nedescu c. României

Situația de fapt

În anul 2008, cei doi reclamânți, soț și soție, au apelat la clinica S. pentru o procedură de reproducere asistată. Pe parcursul derulării procedurii, au fost obținuți șapte embrioni, trei dintre aceștia fiind folosiți de către reclamantă pentru a da naștere unui copil. Ceilalți embrioni au fost depozitați în cadrul clinicii S., reclamânții dorind să mai aibă un copil.

Pe 24 iulie 2009, Direcția de Investigare a Infrațiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism a început cercetările împotriva clinicii S., iar în urma sechestrului asigurator instituit, materialul genetic depozitat a fost transferat Institutului Național de Medicină Legală „Mina Minovici”, fără ca reclamânții să fie informați. Ulterior, aceștia au formulat diferite cereri prin care au solicitat să le fie permis să folosească embrionii sau să îi mute într-o altă clinică, Direcția de Investigare a Infrațiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism aprobând mutarea embrionilor, însă fără ca această decizie să fie executată. Procesul în fața instanțelor naționale s-a încheiat cu hotărârea Înaltei Curți de Casație și Justiție prin care s-a dispus ca decizia procurorilor să fie pusă în executare, iar embrionii să fie transferați la o clinică aleasă de către reclamânți. La acel moment, embrionii se aflau în custodia spitalului P.S., care le-a impus reclamânților mai multe condiții pentru a putea obține mutarea embrionilor, făcând imposibil transferul acestora.

Motivarea și soluția Curții

Curtea a observat că reclamânții, prin toate demersurile făcute, au dovedit intenția clară de a deveni părinți, viața lor personală fiind marcată de planuri în acest sens și de dorința de a iubi și aduce pe lume un copil. În acest sens, posibilitatea reclamânților de a face în mod conștient alegerile privind propriii embrioni reprezintă un element intim al vieții personale. Având în vedere aceste aspecte, art. 8 a fost considerat aplicabil.

Prezenta cauză nu aduce în discuție confiscarea embrionilor sau refuzul unei instanțe de a returna embrionii unei clinici alese de către reclamânți, așa cum s-a întâmplat în cauza izvorând din aceleași circumstanțe de fapt, *Knecht c. României* (2 octombrie 2012, cererea nr. 10048/10). În cererea lor, reclamânții au susținut că autoritățile, refuzând să returneze

* *Doctorandă a Universității Paris 1 Panthéon Sorbonne și a Universității din București*

E-mail: elena.pacea@gmail.com

Manuscris primit la 31 martie 2018.

embrionii în ciuda deciziei executorii pronunțate de către instanța națională, i-au împiedicat să dea naștere unui copil.

În analiza condițiilor prevăzute de art. 8 parag. 2, respectiv necesitatea ca ingerința să fie prevăzută de lege, să urmărească un scop legitim și să fie proporțională cu scopul urmărit, Curtea s-a oprit la constatarea că deciziile adoptate de către autorități privind mutarea embrionilor ca urmare a sechestrului asigurător aplicat, depozitarea într-o instituție care nu avea autorizație în acest sens și refuzul de a-i returna reclamanților sau transfera la o altă clinică nu au fost prevăzute de lege. Aceste decizii s-au luat și aplicat în mod incoerent, lipsind previzibilitatea unei baze legale conforme cu standardele Convenției.

Prin urmare, art. 8 din Convenție a fost încălcat.

Libertatea de exprimare

Art. 10 din Convenție

Hotărârea din 27 februarie 2018

Guja c. Republicii Moldova (nr. 2)

Situația de fapt

Reclamantul, în calitate de director al departamentului de presă al Biroului Procurorului General, a trimis unui ziar scrisori conținând informații descoperite în cadrul funcției deținute, privitoare la presiunile exercitate de către un politician asupra procurorilor parchetului general. Informațiile au făcut obiectul unui articol publicat în presă, iar reclamantul a fost concediat, reproșându-i-se că a încălcat regulamentul intern al departamentului de presă.

Acesta s-a plâns în fața instanțelor naționale cu privire la măsura concedierii, arătând că divulgarea informațiilor s-a făcut cu bună-credință, în scopul de a ajuta la combaterea corupției. Instanțele naționale au apreciat că reclamantul și-a încălcat obligația de confidențialitate, precum și obligația de a sesiza autoritățile ierarhic superioare înainte de a dezvălui informațiile.

În consecință, la data de 30 martie 2004, reclamantul a formulat o cerere în fața Curții prin care a solicitat constatarea încălcării art. 10 din Convenție, această cerere fiind soluționată în mod definitiv prin hotărârea din 12 februarie 2008 a Marii Camere, prin care a fost constatăată încălcarea art. 10 din Convenție. În această hotărâre de principiu, Curtea a amintit că sfera art. 10 cuprinde și aspecte de natură profesională și este aplicabil inclusiv în cazul funcționarilor publici, aceștia din urmă putând avea calitatea de *whistle-blower*. Astfel, deși salariații au o obligație de loialitate față de angajator, care, în cazul funcționarilor publici, poate implica și o obligație foarte strictă de a proteja caracterul confidențial al unor informații, există situații în care interesul publicului de a cunoaște anumite informații este mai important decât obligația de confidențialitate. Cu atât mai mult, persoanele care aduc la cunoștința publicului informații ce ascund încălcarea legii trebuie protejate. Această protecție nu este, însă, nelimitată, ci impune persoanei care a cunoscut informațiile de interes public să respecte anumite condiții. Astfel, divulgarea informațiilor direct în public nu poate fi făcută decât dacă nu există posibilitatea de a adopta alte măsuri, cum ar fi sesizarea unui organ ierarhic superior. Această posibilitate se apreciază, desigur, potrivit standardelor dreptului european, fiind necesar a se dovedi că recursul este concret și efectiv.

Fiind vorba despre o ingerință în libertatea de exprimare, Curtea a analizat dacă măsura era prevăzută de dreptul național, urmarea un scop legitim și era necesară într-o societate democratică.

În privința caracterului proporțional, Curtea a menționat că orice măsură adoptată de către State trebuie să aibă în vedere cât de importantă este informația divulgată pentru interesul public, întrucât, în anumite situații, nevoia de cunoaștere și interesul opiniei publice pentru o anumită informație pot fi prioritare față de obligația de a păstra caracterul confidențial. Totodată, pentru a beneficia de protecția oferită de art. 10, este necesar ca persoana să divulge informații autentice și să fie de bună credință. În acest sens, divulgarea nu trebuie să aibă drept scop obținerea unui avantaj personal, iar prejudiciul creat autorității publice ca urmare a divulgării informației este pus în balanță cu interesul publicului de a cunoaște respectiva informație. În fine, caracterul proporțional al ingerinței se analizează și prin prisma sancțiunii aplicate persoanei care a divulgat informația. În cauza din 12 februarie 2008, Marea Cameră a considerat că ingerința nu a fost proporțională și a condamnat Republica Moldova pentru încălcarea art. 10 din Convenție.

După adoptarea acestei hotărâri, reclamantul a sesizat instanțele naționale, care au dispus reangajarea sa. În consecință, reclamantul a formulat o cerere parchetului general pentru reintegrarea sa pe postul deținut. La momentul interviului, însă, procurorul general i-a solicitat să demisioneze, avertizându-l că dispune oricum de toate mijloacele pentru a-l constrânge în acest sens. Întrucât reclamantul a refuzat, procurorul general l-a angajat, a dispus plata salariilor din urmă, însă a solicitat în aceeași zi organizației sindicale aprobarea concedierii acestuia. Organizația sindicală a aprobat concedierea, care a și avut loc la scurt timp. Măsura a fost contestată în fața Curții de Apel din Chișinău, reclamantul invocând diverse argumente care susțineau nerespectarea obligației de reangajare, inclusiv faptul că în scurta perioadă dintre angajare și concediere, nu a avut acces în clădire decât cu aprobarea superiorilor, nu i s-a acordat un birou și nu a primit nicio sarcină. Totodată, reclamantul a susținut că dreptul intern s-a aplicat în mod greșit, decizia de concediere neputând fi întemeiată pe dispoziția legală care permitea luarea acestei măsuri în cazul schimbării procurorului general. În fine, în opinia reclamantului, hotărârea Marii Camere din 12 februarie 2008 nu ar fi fost respectată. Cu toate acestea, atât Curtea de Apel, cât și Curtea Supremă au considerat că hotărârea Marii Camere a fost respectată din moment ce reclamantul a fost reangajat și i-au respins acțiunea.

În consecință, reclamantul a informat Departamentul pentru Executarea Hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la concedierea sa și la condițiile concrete în care s-a dispus reangajarea și a formulat o nouă cerere prin care a solicitat Curții să constate încălcarea art. 10 din Convenție.

Motivarea și soluția Curții

În drept, Guvernul a invocat lipsa competenței *ratione materiae* a Curții pentru a statua cu privire la modalitatea în care a fost pusă în executare hotărârea sa din 12 februarie 2008, competența aparținând Comitetului Miniștrilor. Reclamantul a combătut acest argument, susținând că este vorba despre noi circumstanțe de fapt, pe care Curtea nu le-a analizat.

Curtea a afirmat în mod constant în jurisprudența sa că nu este competentă pentru a decide cu privire la neîndeplinirea obligațiilor pe care le au Statele condamnate, supravegherea și aprecierea conformității măsurilor adoptate realizându-se de către Comitetul Miniștrilor. Totuși, în situația în care măsurile adoptate de către State în executarea obligațiilor decurgând

din hotărârile de condamnare comportă elemente neanalizate de către Curte, reclamantii pot formula cereri cu privire la aceste aspecte. Caracterul nou al elementelor de fapt se apreciază de la caz la caz. În prezenta cauză, Curtea a apreciat că, în mod cert, existau elemente de fapt noi, având în vedere că cererea reclamantului a vizat cea de-a doua concediere și motivarea instanțelor naționale cu privire la situația reclamantului din perioada cuprinsă între angajarea și concedierea sa. Prin urmare, Curtea a considerat că a fost investită cu o cauză privind o nouă măsură de concediere, analiza acesteia fiind independentă de punerea în executare a dispozițiilor hotărârii din 12 februarie 2008.

Cu această ocazie, Curtea a amintit că numai Statul are competența de a decide care sunt cele mai potrivite măsuri pentru a-și îndeplini obligațiile decurgând din hotărârile de condamnare, iar aplicarea măsurilor se face sub supravegherea Comitetului Miniștrilor. Astfel, Curtea nu a analizat dacă Republica Moldova a avut sau nu obligația de a-l reangaja pe reclamant. Pentru examinarea noii cereri, aceasta a avut în vedere dacă noua concediere reprezintă o continuare a ingerinței prin care reclamantului, în calitatea sa de *whistle-blower*, i-a fost încălcată libertatea de exprimare. Aspectele de fapt au arătat că, în realitate, intenția Statului nu a fost de a-l reangaja. Astfel, în aceeași zi în care a dispus reangajarea sa, Procurorul General a solicitat organizației sindicale aprobarea concedierii. Dispozițiile dreptului intern potrivit cărora odată cu schimbarea procurorului general, pot fi concediați anumiți funcționari nu s-au aplicat decât reclamantului, în condițiile în care în perioada 2003-2008 procurorul general a fost schimbat de mai multe ori și nicio altă persoană nu a fost concediată. Nu în ultimul rând, Curtea a luat în considerare tratamentul aplicat reclamantului în scurta perioadă în care a fost reangajat, și anume lipsa accesului în clădire, a unui birou sau a unor sarcini. Prin urmare, Curtea a observat că toate aceste măsuri nu au fost dispuse în cadrul unui context de neînțelegere profesională, ci cu scopul de a continua represaliile începute în 2003, în urma dezvăluirii informațiilor. În final, Curtea a reproșat instanțelor naționale lipsa examinării cauzei reclamantului potrivit criteriilor din hotărârea din 12 februarie 2008, acestea limitându-se la a analiza dacă au fost respectate condițiile din dreptul intern cu privire la schimbarea procurorului general și obținerea aprobării organizației sindicale.

Prin urmare, art. 10 din Convenție a fost încălcat.

Dreptul la instruire

Art. 2 din Protocolul nr. 1

Hotărârea din 12 decembrie 2017

Çölgeçen ș.a. c. Turciei

Situația de fapt

Cererea reclamantilor are ca obiect constatarea unei încălcări a art. 2 din Protocolul nr. 1 raportat la art. 10 din Convenție, ca urmare a faptului că au fost sancționați disciplinar pentru petițiile adresate reprezentanților universității.

La momentul faptelor, reclamantii, persoane de origine kurdă, erau studenți ai unor facultăți din cadrul Universității din Istanbul. În luna noiembrie a anului 2001, aceștia au adresat rectorului Universității o petiție, prin care au solicitat ca limba kurdă să fie introdusă ca modul opțional. În aceeași perioadă, mai mulți studenți înscriși la facultăți din cadrul unor universități din Turcia au formulat petiții având același obiect.

Ca urmare a petițiilor formulate, reclamanții au făcut obiectul unei proceduri disciplinare, unii dintre aceștia fiind suspendați pe perioada a două semestre, alții fiind exmatriculați. Totodată, situația reclamanților s-a schimbat, fiindu-le interzis accesul în clădirile universităților, fiind considerați teroriști de către reprezentanții universităților, unii dintre aceștia devenind chiar suspecți în cadrul unor dosare penale.

Împotriva sancțiunilor disciplinare, reclamanții au sesizat Curtea Administrativă din Istanbul. Pe datele de 9 mai și 7 iunie 2002, Curtea Administrativă a suspendat executarea sancțiunilor disciplinare cu motivarea că acestea erau nelegale și puteau conduce la prejudicii ireparabile. Pe datele de 12 și 19 decembrie 2002, Curtea Administrativă a anulat sancțiunile disciplinare. Recursul Universității formulat în fața Curții Administrative Supreme a fost respins. În anul 2004, reclamanții au formulat o acțiune în despăgubire pentru prejudiciile morale suferite ca urmare a sancțiunilor disciplinare aplicate. Curtea Administrativă din Istanbul a admis cererile, considerând că reclamanților le-a fost încălcat dreptul la educație, iar onoarea și demnitatea acestora au fost puternic afectate. Instanța superioară a casat însă deciziile, arătând că suspendarea executării sancțiunilor disciplinare le-a permis reclamanților să se întoarcă la facultate și să susțină examenele restante, aceste măsuri fiind suficiente.

În ceea ce privește dreptul național turc, este interesant de observat că art. 42 din Constituția Turciei prevede că dreptul la educație și la instruire este garantat, iar singura limbă care poate fi predată ca limbă maternă cetățenilor turci în cadrul oricăror instituții de formare ori educare este limba turcă. Numai legea poate stabili ce limbi străine pot fi predate în astfel de instituții. Or, la momentul faptelor, posibilitatea de a preda limba kurdă în cadrul unei instituții de învățământ publice sau private nu era prevăzută de lege. În prezent, posibilitatea de a preda o limbă sau un dialect folosit în mod tradițional de către cetățenii din Turcia este acordată numai instituțiilor de învățământ private, iar șase universități din Turcia oferă posibilitatea de a alege limba și literatura kurdă.

Motivarea și soluția Curții

Curtea, urmând raționamentul descris în cauza *İrfan Temel ș.a. c. Turciei* (3 martie 2009, cererea nr. 36458/02, § 28), a considerat că cererea este admisibilă, analiza art. 2 din Protocolul nr. 1 trebuind a fi făcută „în lumina” art. 10 din Convenție.

Hotărârile instanței administrative din 12 și 19 decembrie 2002 au reprezentat o dovadă că autoritățile au adus o ingerință nejustificată dreptului reclamanților la instruire, astfel încât analiza Curții s-a concentrat pe măsurile luate de către autorități ulterior acestor ingerințe, cu scopul de a repara consecințele sancțiunilor disciplinare impuse. Or, având în vedere că reclamanților le-a fost interzis accesul în universitate, au ratat niște examene, iar imaginea lor a avut de suferit, autoritățile ar fi trebuit să aibă în vedere acordarea unor despăgubiri, simpla reînmatriculare nefiind suficientă. În acest sens, contrar opiniei Guvernului, Curtea a considerat că reclamanții au statutul de victimă potrivit Convenției.

În ceea ce privește analiza art. 2 din Protocolul nr. 1, Curtea a arătat, în primul rând, că aceste dispoziții se aplică instituțiilor de învățământ superior existente, iar accesul la orice instituție de învățământ superior existente la un moment dat face parte din rațiunea de a fi a art. 2 din Protocolul nr. 1. Desigur, acest drept nu este absolut, Statul fiind cel care rămâne suveran cu privire la reglementările pe care înțelege să le adopte. Cu privire la limitele acestui drept, însă, textul art. 2 din Protocolul nr. 1 nu conține un al doilea paragraf după modelul art. 8, 9, 10 și 11 din Convenție, în care sunt enumerate în mod exhaustiv scopurile legitime

pe care se pot întemeia limitările aduse. În acest sens, chiar dacă dreptul la educație nu exclude aplicarea unor sancțiuni de natură disciplinară în baza regulamentului intern al fiecărei instituții, acestea nu pot aduce atingere „substanței dreptului” ori intra în conflict cu alte drepturi din Convenție (§ 51).

Astfel, Curtea a considerat că prezenta cauză necesită o examinare în concret a caracterului proporțional al măsurilor adoptate. Reclamanții nu au făcut altceva decât să solicite introducerea limbii kurde ca modul opțional, sancțiunile disciplinare fiind aplicate doar pentru opinia exprimată în exercitarea dreptului lor de a formula o petiție. În acest mod, Curtea a ajuns inevitabil la constatarea unei încălcări a art. 10 parag. 1 din Convenție privind libertatea de exprimare, care protejează inclusiv libertatea de a exprima idei care șochează sau deranjează. Pe baza acestor observații, Curtea a conchis că art. 2 din Protocolul nr. 1 a fost încălcat, sancțiunile disciplinare nefiind „rezonabile sau proporționale”. Simpla anulare de către instanța națională nu a fost în măsură să repare consecințele suportate de către reclamanți.

Capătul de cerere privitor la încălcarea art. 2 din Protocolul nr. 1 cu privire la faptul că autoritățile nu au adoptat măsurile necesare pentru ca reclamanții să poată studia limba lor maternă a fost respins ca urmare a faptului că nu a fost introdus în termenul de 6 luni, acesta fiind calculat de la momentul refuzului autorităților de a da curs cererii lor, procedurile urmate în dreptul intern în 2002 și 2004 vizând sancțiunile aplicate și neputând avea niciun efect asupra deciziei reprezentanților universității de a nu le permite studierea limbii kurde.

În opinia disidentă, judecătorii Karakaş și Lemmens consideră că cererea ar fi trebuit examinată sub aspectul încălcării libertății de exprimare prevăzute în art. 10 din Convenție, ca urmare a încălcării unui drept constituțional de a formula o petiție. Aspectele privind dreptul la instruire prevăzut în art. 2 din Protocolul nr. 1 ar fi trebuit să constituie doar un element subsidiar al analizei, întrucât suspendarea temporară a posibilității de a merge la universitate a condus la consecințe secundare. Totodată, hotărârea Curții Administrative din Istanbul prin care au fost anulate sancțiunile reprezintă o măsură completă pentru repararea ingerinței nejustificate aduse drepturilor reclamanților, astfel încât aceștia nu ar mai fi putut pretinde calitatea de victimă. Fără a afirma în mod direct această critică, cei doi judecători au reproșat majorității faptul de a se fi transformat într-o instanță de apel sau recurs.

În așteptarea unei eventuale hotărâri din partea Marii Camere, conchidem la acest moment că art. 2 din Protocolul nr. 1 a fost încălcat.